

ЛЮДМИЛА СТЕФАНОВА
ЗЛАТНОТО ЗМИЙСКО КЪЛБО
НА ФРАНСОА МОРИАК

chitanka.info

Романист, драматург, есеист, литературен критик, журналист, мемоарист, Франсоа Мориак е един от най-изтъкнатите съвременни френски писатели. С неговата смърт през 1970 година не само Франция, но и целият културен свят загуби голям писател. Мотивировката, дадена при присъждането на Нобелова награда за литература през 1952 година, представлява синтезираща характеристика на писателското му дело: „за проникновения анализ на душата, за художествената сила, с която, под формата на роман, тълкува човешкия живот“. Към тази мотивировка би могло, и то с пълно основание, да се прибави: за смелостта, с която разобличава фалша, алчността и пълната дехуманизация на класата, в чиито недра е израсъл самият той — едрата френска буржоазия, заела солидни

икономически и политически позиции в живота на страната през нашия двадесети век.

У нас Мориак е сравнително слабо познат. Наистина известно недоверие буди неговата заангажираност на писател-католик и опитът му да търси изход от трагичните житейски ситуации в просветлението, подсказано от вярата в бога.

Но това недоверие в никакъв случай не трябва да ни попречи да познаем писателя и да открием в творчеството му здравето и честното.

За попълването на образа на човека и писателя Мориак не е излишно да се припомнят някои факти от живота и дейността му: открито изразени симпатии към невинно осъдения Драйфус, и то симпатии, защищавани в една консервативна и антисемитска семейна среда; смела присъда над франкистката диктатура; участие в Съпротивата рамо до рамо с френските комунисти-интелектуалци, издаване на нелегалната „Черна тетрадка“, подписана с псевдонима Форез; честна позиция по отношение на воюващите за независимост Индокитай и Алжир; опит за трезва преценка на времето и на себе си във „Вътрешни мемоари“ и в „Нови вътрешни мемоари“.

Своите най-значителни романи Мориак пише между 1922 и 1941 година. Между тях особено място заема „Змийско кълбо“, създаден през 1932 година, но с нищо неизгубил своята сила на разобличение и своята актуалност. Този роман, наред с „Терез Дескейру“ се смята за най-хубавия Мориаков роман, като наред с това е наречен „най-черния“ роман на писателя.

Самото заглавие е черно, страшно: метафоричният образ „змийско кълбо“ предизвиква ужас и погнуса — сплетените в кълбо студени, гнусни влечуги, които съскат и искат да се ухапят едни други, събуждат в съзнанието на читателя мъчителни асоциации. А след прочитането на романа настъпва дълбоко убеждение за пълната адекватност на това заглавие. Трудно би могло с друго нещо да бъде сравнено семейство Фондодеж, тази многобройна фамилия, съставена от хищници, подли и лукави, хладно пресметливи и себични, готови на престъпление в името на своите интереси, интереси, облечени във високо етична формула: „Това е въпрос на справедливост, въпрос на нравственост, въпрос, който стои над всичко. Ние защитаваме наследството, свещените права на семейството!“

В цялата френска литература няма по-силна сатира на буржоазното семейство, основано върху сделка, върху безсрамен пазарлък. Иза Фондодеж дава името си, Луи дава в сделката парите си. Така парите се свързват с високото обществено положение, но това свързване става върху плетеница от лъжи. Имало е само в началото илюзия за любов, която бързо се разсейва, за да отстъпи място на долна заинтересованост, на груби сметки. И ако героят на романа, старият Луи, няма презиме, това съвсем не е случайно — той се е стремил да получи името на видното семейство, което пък от своя страна в продължение на четиридесет и пет години е правило опит да го погълне, да му наложи своите закони, да го направи подобен на всички свои членове: злобни същества, които дъвчат непрестанно собствената си отрова, лицемери, които заблуждават и другите, и себе си, вярващи, които са превърнали и вярата си в изгодна сделка.

Дълбокото разочарование на Луи се превръща в пареща омраза, която се пренася и върху собствените му деца. Но това пренасяне не се извършва механично, а просто защото всички те заприличват на старите Фондодеж както в поведението си, така и в своята ценностна система.

Омразата към близките, която подхранва целия емоционален живот на героя, играе ролята на проявител: благодарение именно на тази омраза Луи разкрива както формалистичната, фарисейска, дребнава религиозност на жена, синове и внуци, така и същността на семейството — въплъщение на материалните връзки, на собствеността, на земите, които в очите на буржоазията са идентични със солидността на рода, със здравето и продължението на расата.

Романът „Змийско кълбо“ е написан във форма на писмо, което се превръща в дневник, разкриващ целия живот на героя — от детството до смъртта. Разказ в първо лице, с постоянно ярко присъствие на разказвача и силно оцветена субективна картина на света и хората. Наистина това, което характеризира разказвача-герой, е неговата „безпощадно ясна мисъл“, неговият кураж да се види такъв, какъвто е, без никакво снизхождение към себе си, както и към всички останали. Той си дава ясна сметка за егоизма, за егоцентризма, за тираничността на своя характер. В своя егоизъм той намира отмъщение за всичко, което е преживял от детството до смъртта си. И все пак той вижда всичко само от своя зрителен ъгъл...

Сам срещу всички, той е по-силен от тях. И не само защото владее цялото богатство и защото от него зависи как да разпредели наследството. Той е силен, защото е умен, защото познава добре враговете си, тъй като техните страсти и користолюбие не са му чужди. Срещу семейството си проявява своеобразна жестокост, злоба, в която прозират весели нотки, подробност, придаваща особено темпо на романа. Черният му хумор се доближава до садизъм. На семейството, разяждано от омраза и алчност, старецът противопоставя хитростта си, престорената си наивност, изиграва близките си и злорадо се смее.

И все пак би било погрешно да се приеме, че Луи е жертва на това общество. Той е едновременно жертва и палач, жертва на една социална и морална сегрегация, на комплексите си, породени от неблагоприятната му външност и от първите сблъсквания с представителите на тази класа, към която той се стреми въпреки презрението си към нея.

Но именно този стремеж за приобщаване към класата на „притежаващите“ погубва Луи. Цялата си енергия той насочва към натрупване на богатство, към консолидиране на собствената си власт над всички. Инстинктът за притежание у него взема хипертрофирани размери: епизодът с учителката и по-късно с нейния и негов син е особено показателен в това отношение. Според Луи същността на любовта не е да обичаш, а да бъдеш обичан, да бъдеш предпочетен пред всичко на света. Неговият егоцентризъм превръща истинската любовна дружба в затвор, в изтезание, а единствената сигурност, която той може да намери в тази дружба, е несигурността и пълната зависимост на другия. Мориак показва и способността на своя герой да се привързва искрено към младите и чисти човешки същества, непоковарени от лицемерието на буржоазията — епизодите с малката Мари и кипящия от жизненост Люк, но наред с това той подчертава недостатъчната сила на тази привързаност да го накара да скъса със света на омразата и грозотата. Оттам идва пълната самота на Луи и непреодолимото отчуждение, в което прекарва целия си живот.

На пръв план „Змийско кълбо“ разкрива историята на този суров и деспотичен човек, който в продължение на четиридесет и пет години натрупва неприязън и омраза към собственото си семейство. Но разгледан в по-голяма дълбочина, романът е страшната одисея на един нещастен, необичан от никого човек, който е съсредоточил цялата си

енергия, цялата нежност и любов, на които би бил способен, ако имаше нравствена сила да устои на изкушенията, предлагани му от презираната и едновременно ухажвана от него класа.

Едва в края на романа, благодарение на едно дълбоко съпреживяване, на почувствуваното облагородяващо въздействие на оказана морална подкрепа на същество, попаднало в пропастта на отчаянието, а може би... и благодарение на тревожното предчувствие на приближаващата смърт, Луи прави жеста на дарението и чрез този жест успява да се измъкне от заплетеното змийско кълбо.

Но и без него змийското кълбо продължава да се гърчи и вие, разяждано от грубите си материални интереси.

По отношение на композицията си „Змийско кълбо“ напомним класическите трагедии: това е разказ за една криза и началото на разказа е много близо до трагичната развръзка. Отделните сцени следват задъхано една след друга, за да отведат читателя до края на романа. В същност романът се разкрива много по-малко чрез напрежението в интригата, отколкото чрез напрежението и съгъстяването на чувството, което е и главният двигател на действието. Би могло дори да се каже, че историята на главния герой има по-малко значение, отколкото прогресивното разгръщане и довеждането до пароксизъм на неговата драма.

И именно защото тази човешка драма съумява да развълнува читателя, той се вслушва в молбата на Франсоа Мориак, който моли за милост към своя герой, „този враг на своите близки, това сърце, разяждано от омразата и скъперничеството“.

Людмила Стефанова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.